

Gi meg et tegn!

Trine Anette Danielsen, Nordahl Grieg videregående skole

Visste du at noen videregående skoler i Norge tilbyr tegnspråk som fremmedspråk? Jeg jobber som lærer i tegnspråk ved Nordahl Grieg videregående skole i Bergen. Dette er en såkalt knutepunktskole fordi den har utdanningstilbud for både hørselshemmede og hørende elever. Jeg har flere års erfaring som lærer i tegnspråk for hørselshemmede, og de to siste årene har jeg også undervist i tegnspråk som fremmedspråk for hele elevgruppen. Tegnspråk som fremmedspråk er et populært fag, og inneværende skoleår var det flere elever som ønsket faget enn det var plasser.

Hva er tegnspråk?

Tegnspråk er et gestuelt, visuelt språk. Det produseres med hender, kropp og ansikt og oppfattes av synet. Når man uttrykker seg på tegnspråk, skjer det ved et samspill mellom hender (kalt verbale deler) hode, kropp og ansikt (ikke-verbale deler). I tegnspråk inngår kroppsspråk og mimikk som en vesentlig del av språket og utgjør sentrale grammatiske elementer. Tegnspråk er et muntlig språk, men det skiller seg allikevel fra talespråk både med hensyn til ordforråd og grammatikk. Det finnes ikke som skriftspråk, men det har egne grammatiske regler.

Tre ulike typer i tegnspråk: tegn som støtte, tegn til tale og tegnspråk

- **Tegn som støtte:** Man viser bare enkle tegn ut fra lange setninger. Det vil si, man viser bare det viktigste man vil kommunisere, det man anser som mest relevant informasjon.
- **Tegn til tale:** Man viser tegn for tegn på alle ord. Denne typen følger det norske språket.
- **Tegnspråk:** For hørselshemmede som har tegnspråk som første språk. Ønsker du å sette deg inn i hvordan hva de ulike tegnene betyr, kan du gå inn på denne siden: www.tegnord.no

Ved Nordahl Grieg videregående skole er det 114 lærere, og jeg er én av seks hørselshemmede lærere. Skolen kan tilby hørende så vel som hørselshemmede elever et bredt utvalg av utdanningsprogrammer takket være sine samarbeidsskoler Stend, Sandsli og Slåtthaug. For å tilrettelegge for de hørselshemmede elevene tar skolen i bruk hjelpemidler som **tegnspråkstolk**, **mikrofon** og **lyd-anlegg** samt **teleslynge**. Opplæringen organiseres i små grupper (maks 15 elever). Dette skoleåret er det 28 hørselshemmede elever ved skolen.

Siden august 2010 har jeg undervist i tegnspråk fremmedspråk for hørende elever, og i løpet av denne tiden har jeg gjort meg mange nye erfaringer:

Skoleåret 2010/11 hadde jeg til sammen 20 elever i tegnspråk fremmedspråk. Året etter økte tallet til 40, og vi måtte danne to grupper. I år satte jeg en grense på 25 elever, selv om det er flere elever som ønsker å ta dette faget.

Selv om jeg hadde undervist mange år i faget tegnspråk, representerte det å undervise hørende i tegnspråk noe helt nytt for meg. Til de første timene tok jeg med tolk for å informere om regler, kompetansemål og arbeidsplaner. Jeg presenterte også meg selv for elevene og fortalte at jeg er født døv og derfor ikke så god i munnavlesning. En elev spurte om det ville være en tolk til stede i timene fremover. -Nei, svarte jeg, bare hvis det er nødvendig å gi viktig informasjon

eller undervisningsøkten er veldig lang. Da skjønte elevene at det å forholde seg til en døv person er annerledes enn det de var vant til fra hørende. De måtte lære hvordan man tar kontakt med hørselshemmede: Gjennom fysisk kontakt, blikk-kontakt, tydelige munnbevegelser, ved å vise tegn, og ikke minst tålmodighet. Å skrive ord og setninger på lapper er absolutt siste alternativ.

Innenfor døvekulturen er tegn for ens eget navn det første man lærer. Elever får lage eget navnetegn som er basert på deres personlighet, utseende eller noe typisk de gjør. Slik blir de mer bevisste på seg selv. Andre skritt er å benytte ansiktsuttrykk, mimikk og kroppsspråk. Da synes elevene det er morsomt å se på meg, men uvant å gjøre det selv. Det kan være at de synes det er ukomfortabelt eller at de er redde for å dumme seg ut. Derfor er det viktig å ufarliggjøre lærings situasjonene. Når man lærer

tegnspråk, skal man le sammen, ikke av andre. Når det andre skrittet er tatt, da blir det lettere å ta tredje, fjerde og så videre. Den største utfordringen er nok avlesning; å forstå hva andre sier på tegnspråk er ikke alltid lett. Elever takler bedre å bruke tegn selv fremfor å avlese andre på tegnspråk. Til og med tolker, som har mye erfaring, sliter i blant med avlesning.

Nordahl Grieg videregående skole er en «digital skole», det vil si at all undervisning foregår på bærbar pc. Det skal helst være fritt for papir og skrivesaker, selv om enkelte avdelinger fortsatt bruker lærebøker i papirform. Som lærer i tegnspråk oppdager jeg stadig nye muligheter i den digitale verden: Jeg finner nye og nyttige lenker hele tiden, bl.a. tegnordbok. I tillegg kan elevene selv lage egne tegnord som tegnordboken ikke har, ved at de tar videoopptak av seg selv hvor de viser tegn og skriver inn ordet. Det finnes fantastiske digitale verktøy i dag i forhold til før når folk måtte tegne hender og ansikt på papir. Jeg har ikke lærebok for tegnspråk. Heller ikke for hørselshemmede elever. Derfor må jeg være kreativ og variere undervisningsmetoder, og da er de digitale læremidlene til god hjelp.

Hva er en knutepunktskole?

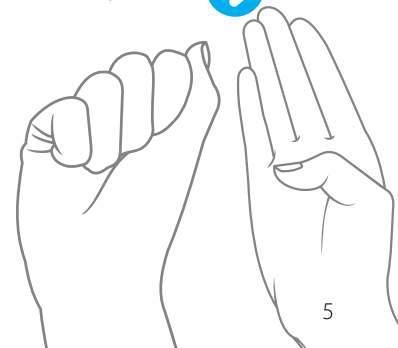
En knutepunktskole er en videregående skole som har et spesielt tilrettelagt og organisert tilbud for hørselshemmede. Både hørselshemmede og hørende elever går sammen på knutepunktskolene. I Norge er følgende skoler knutepunktskoler:

- Nordahl Grieg videregående skole
- Bodin videregående skole og maritime fagskole
- Tiller videregående skole
- Hetland videregående skole
- Nydalen videregående skole
- Sandefjord videregående skole

Hørselshemmedes rett på opplæring i tegnspråk

Hørselshemmede elever fra andre fylker kan søke plass på en knutepunktskole. I følge opplæringsloven § 3-9 har hørselshemmede elever rett på opplæring i tegnspråk i et tegnspråklig miljø. Dersom hørselshemmede elever har tegnspråk som førstespråk, vil de få opplæring i norsk tegnspråk, norsk for døve og tunghørte og engelsk for døve og tunghørte.

Artikkelen fortsetter på side 8

Bruk av munn, øyne, tunge, kinn og øyebryn har stor betydning i en ytring på tegnspråk. Ansiktsuttrykket i en spørresetning er ulikt ansiktsuttrykket i en bekreftende setning. Med mimikk uttrykkes også nyanser.

- innbilsk/overlegen

- sur

- redd

Tegnspråk fremmedspråk:

Tilbudet gjelder for elever i studiespesialisert utdanningsprogram. Elever kan ved disse skolene velge fremmedspråk som spansk, tysk, fransk eller tegnspråk. Fremmedspråk tegnspråk som fellesfag går over to skoleår på Nivå I for elever som har hatt fremmedspråk på ungdomsskolen. Elever som har hatt arbeidslivsfag, engelsk eller norsk fordypning på ungdomsskolen kan også velge tegnspråk på videregående skole, men da må de ha faget i tre år (Nivå I+II). Tegnspråk kan også velges som programfag.

Vurdering i fremmedspråk tegnspråk:

- **Bruk av webkamera:** Elevene filmes mens de avgir besvarelser på tegnspråk. Opptaket leveres på USB-minnepinne til lærer.
- **Samtale mellom lærer og elev:** Lærer stiller spørsmål på tegnspråk og eleven skal avlese og svare.

- glede

- alvorlig

- flau

- pinlig

• **Spontan samtale (turtaking):** Fire elever sitter rundt et bord. En elev trekker en lapp og får et emne presentert. Vedkommende skal begynne å prate om emnet, og de andre elevene skal delta i samtalen. Når samtalen stopper opp, trekker en annen elev en lapp med et annet emne. Det er kun tillatt å bruke tegnspråk. To faglærere observerer samtalen forløp. Hvis begge faglærerne er døve, bestilles tolk for å sikre at samtalen gjennomføres uten bruk av vanlig tale.

Sluttvurdering i fremmedspråk tegnspråk:

• **Sentralt gitt skriftlig eksamen:** Elever får oppgavesettet tildelt enten på DVD, USB-minnepinne eller en passordbeskyttet nettside. Elevenes besvarelser på tegnspråk tas opp med et webkamera.

• **Lokalt gitt muntlig eksamen:** I tillegg kan elevene bli trukket ut til muntlig eksamen.

Det er flere utfordringer ved å under- vise i fremmedspråk tegnspråk. Ett av dem er å møte kompetansemålene i læreplanen, som kan tolkes på flere måter. Mange av kompetansemålene er ment for skriftlig språk, basert på lyd og uttale. Som nevnt er tegnspråk et munt- lig språk, så jeg ser bort fra "skrive", "uttale" og alle henvisninger som har med lyd å gjøre i kompetansemålene. Etter min mening stiller kompetansemålene for nivå II for høye krav til hva elevene skal klare å oppnå. Jeg synes også at en læreplan som er basert på fremmedspråk som fransk, spansk og tysk ikke passer for tegnspråk. Spansk, tysk og fransk er nær- mere beslektet det norske språket. Man kan derfor kalle tegnspråk for et «fernt fremmedspråk» på linje med f.eks. kinesisk, arabisk og japansk.

I reglene for eksamen står det at alle hjelpe- midler er tillatt bortsett fra kommunikasjon og Internett. At tegnordbok er knyttet til Internett, blir da et stort problem. - Kunne det være mulig å få til en ordning der elev- ene kun får adgang til nettsiden med tegn- ordboka under eksamen?

Det gleder meg å se at tegnspråk brukes stadig oftere på offentlige steder. For meg som lærer i tegnspråk er det svært viktig å formidle både til hørende og hørselshemmede elever at det er natu- rlig og overhodet ikke farlig å bruke tegnspråk overalt. Derfor blir jeg veldig glad hver gang jeg oppdager at noen behersker tegnspråk, for eksempel i butikker. Tidligere måtte jeg ofte ty til penn og papir. Det har utvilsomt gått i en positiv retning de siste ti årene. For ikke lenge siden skulle jeg kjøpe ham-

burger på McDonalds. Bak disken stod en tidligere hørende elev, og jeg kunne foreta hele bestillingen på tegnspråk. Det er kjempebra!

Gjennom min undervisning blir jeg kjent med både hørende og hørselshemmede elever. For meg har også det å undervise hørende elever vært berikende. De stiller meg spørsmål om ting jeg ikke alltid klarer å svare på der og da. Slik får jeg reflektert over aspekter ved det å være hørselshemmet som jeg ikke har tenkt på tidligere. Samtidig vil jeg fremheve at hørende elever, gjennom å lære tegn- språk, også kan utnytte denne kunn- skapen i andre språk: I tegnspråk lærer elevene å bruke kroppsspråk og ansikts- uttrykk, og dette kan de ta i bruk for å understøtte det de ønsker å formidle på engelsk eller et fremmedspråk. Og ikke minst er det nyttig hvis det stopper helt opp og man mangler et ord på engelsk, tysk, fransk, spansk eller et hvilket som helst annet fremmedspråk.

Josefine Bye Andersen

- Det var gøy med litt forandring etter tre år med tysk som fremmedspråk. Jeg lærer tegn- språk fort og det sitter lengre fordi det foregår visuelt ved bruk av med hender og mimikk.

Maria Louise Magnus

- Jeg har veldig lyst til å studere medisin, og da tror jeg tegnspråk kan komme godt til nytte.

Vi skal snart ha et prosjekt der vi forteller eventyr, og det blir spennende. Tegnspråk- timene er morsomme, lærerike og en lærer på en ny måte. Det er utrolig gøy!

Celine Storheim Nilsen

– Jeg har allerede fått bruk for tegnspråk i deltidsjobben min, og det var veldig gøy og jeg fikk god tilbakemelding fra den hørselshemmede. Det er lurt å kunne tegnspråk, for vi møter på mange hørselshemmede og da er det så greit å vise forståelse og kunne kommunisere med dem. I tillegg tror jeg at det er fint å ha på sin CV når man skal søke jobb senere i livet.

Lise Sundberg:

– Jeg syntes tegnspråk så spennende ut å lære fordi man må tenke «ut av boksen». Det jeg mener er at man lærer å kommunisere på andre måter enn kun ved tale, noe som jeg tenker er en viktig ferdighet som jeg kan ta med videre ikke bare i et fremtidig arbeidsliv, men også livet generelt.

Det å bruke tegn når vi snakker med hørselshemmede elever, skjer nesten automatisk, og jeg har merket at jeg generelt har blitt mye mer oppmerksom på å bruke kroppsspråket mitt for å understreke det jeg mener i forskjellige situasjoner.

Cassandra Skavhellen

– Vi bruker digitale hjelpemidler til å lære oss tegnene, og læreren hjelper oss også. Noen ganger kan det være litt vanskelig å oppfatte de forskjellige tegnene, men det kommer seg.

Renate A. Trengereide

– Jeg har ikke hatt tegnspråk så veldig lenge, men jeg merker at lærekurven er veldig bratt.

Jeg har blitt kjent med tre hørselshemmede i klassen min, og prøver å bruke tegn når jeg snakker med dem, men merker fort at jeg kommer litt til kort eller gjør noen feil nå og da.

Stian Paulsen

– Jeg valgte først og fremst tegnspråk fordi jeg har en god kamerat som er hørselshemmet. Ved å velge tegnspråk følte jeg at vi kunne kommunisere på andre og spennende måter, og gjøre det litt lettere for han i enkelte tilfeller, for eksempel blant mange folk eller på steder hvor det er mye lyd. Jeg synes det er veldig kjekt, og når du tilpasser deg ved å bruke skriftlig dialog eller tegnspråk blir det akkurat som å være sammen med hørende venner.

I tegnspråk må en tenke på mye på en gang, blant annet munnbevegelse, håndbevegelse, hastighet, når en skal svare eller ta ordet i en samtale.

